

In dit nummer

- Negatieve trend mariene biodiversiteit
- Beleving en recreatief gebruik van natuur en landschap
- Tweede Monitor Duurzame Landbouw verschijnt in 2010
- Betrokkenheid burgers bij natuur leidt niet altijd tot draagvlak beleid
- Natuur vanuit de lucht
- Investeren in relevante kennis; onderzoeksplannen voor 2010 van de WOT N&M
- Compendium voor de Leefomgeving in de lucht

WOT's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Bram ten Cate, met tekstbijdragen van Mirjam Broekmeyer, Geert van Duinhoven, Paul Hinssen en Jennie van der Kolk

Contactgegevens

WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 48 54 71
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Nummer 27 van de Nieuwsbrief verschijnt in Februari 2010

Negatieve trend mariene biodiversiteit

Het gaat niet goed met de mariene biodiversiteit. Een groot aantal soorten vertoont een significant negatieve trend. Vooral in de Waddenzee is er voor veel soorten reden tot bezorgdheid. Met de zeezoogdieren gaat het wel goed. Dit blijkt uit de analyse van tijdreeksen van vis-, benthos- en zeezoogdiergegevens in de Nederlandse kustwateren. Voor het Nederlands Continentaal Plat, de Waddenzee en de Zeeuwse Delta verwerkte IMARES gegevens uit een groot aantal monitoringprogramma's van LNV en Rijkswaterstaat.

Hoge visserijdruk

Negatieve trends in visbestanden zijn veelal het (in)directe gevolg van een hoge visserijdruk. Klimaatverandering kan de oorzaak zijn van positieve trends van enkele soorten. De gemiddelde bodemtemperatuur in de Noordzee is de afgelopen decennia met 0,7°C gestegen. Zuidelijke soorten zoals mul, ansjovis en zeebaars maken nu hun intrede in de Noordzee en haar kustwateren. Op overzichtelijke wijze geven de auteurs op verzoek van het Planbureau voor de Leefomgeving informatie over trend en natuurkwaliteit van de mariene biodiversiteit aan de hand van monitoringgegevens, referentieperiode en ijkperiode.

Natuurkwaliteit

Een probleem bij vis- en benthosgegevens is dat de data erg variabel zijn. Zeker bij soorten die door hoge visserijdruk al op een laag aantalsniveau zijn teruggebracht, is het effect van jaarlijkse populatieschommelingen groot. Dit

maakt het moeilijk om significante trends aan te tonen. Naast de trend is tevens de natuurkwaliteit per deelgebied bepaald aan de hand van referentiewaarden. Ook het gebruik van referentiewaarden voor het mariene milieu kent de nodige complicaties: de keuze voor de referentiewaarde bepaalt sterk de uitkomst van de natuurkwaliteit. Voor veel soorten is het niet mogelijk een goede historische referentie te definiëren. De beschikbare tijdreeksen zijn eenvoudigweg te kort, waardoor de referentiewaarde bijna altijd afkomstig is uit een periode waarin de mens al invloed heeft op het ecosysteem. *Mirjam*

Meer informatie:

Meesters, H.W.G. *et al.*, 2009. *De toestand van de zoute natuur in Nederland. Vissen, benthos en zeezoogdieren.* Wageningen, WOT Natuur & Milieu, WOT-rapport 97.

Contact: erik.meesters@wur.nl

Beleving en recreatief gebruik van natuur en landschap

Hoe kan de overheid meten of burgers tevreden zijn met de natuur en het landschap? Er is in de loop der jaren al wel veel onderzoek gedaan naar de maatschappelijke waardering van natuur en landschap, maar dat heeft tot op heden niet geleid tot een heldere set aan indicatoren om deze waardering min of meer objectief te meten.

Set van indicatoren

In het rapport 'Beleving & recreatief gebruik van natuur en landschap' doet onderzoeker Sjerp de

Vries een voorstel voor een dergelijke set van onderling op elkaar afgestemde indicatoren. Daarnaast heeft hij gekeken naar bestaande monitoringsystemen, de mate waarin deze al tegemoet komen aan de gewenste set en wat er nog ontbreekt.

Witte vlek

De Vries denkt dat het ContinuVrijeTijdsOnderzoek (CVTO) vooralsnog het beste aansluit bij de gewenste set aan indicatoren. Voor informatie over de daadwerkelijk gerealiseerde belevingswaarde is het CVTO volgens de onderzoeker

echter onvolledig, omdat beleving van natuur en landschap ook anders dan via recreatief bezoek plaats kan vinden. Als belangrijkste witte vlek in de monitoring ziet de Vries dat er momenteel nog geen stelselmatige monitoring van feitelijk recreatief gebruik van gebieden gebeurt. Er is weinig bekend over de intensiteit waarin natuurgebieden gebruikt worden voor recreatieve doeleinden; bovendien is er al helemaal weinig bekend over de ontwikkelingen hierin. /Geert

Meer informatie:

Vries, S. de, 2009. *Beleving & recreatief gebruik van natuur en landschap; naar een robuuste en breed gedragen set van indicatoren voor de maatschappelijke waardering van natuur en landschap.* WOT Natuur & Milieu, Wageningen. WOT-rapport 100.

Contact: sjerp.devries@wur.nl

Tweede Monitor Duurzame Landbouw verschijnt in 2010

In het Nationaal Milieubeleidsplan 4 uit 2001 staat dat de landbouw moet verduurzamen. Het ministerie van LNV heeft zich hieraan gecommitteerd en de Tweede Kamer toegezegd dit te zullen monitoren. In 2007 is de eerste monitor uitgebracht. De tweede monitor moet verschijnen in 2010. Via de WOT Natuur & Milieu werken onderzoekers van Wageningen UR hieraan mee.

Ambities van zes landbouwsectoren

Binnen het programma Milieuplanbureauafunctie van de WOT Natuur & Milieu wordt op dit moment gewerkt aan de Monitor Duurzame Landbouw. Doel van deze monitor is om de verduurzaming van de landbouw in beeld te brengen. In 2007 is een eerste monitor uitgebracht. Deze monitor bestond uit een kwantitatieve monitor, waarin de cijfers in kaart zijn gebracht voor zes landbouwsectoren: akkerbouw, varkenshouderij, pluimveehouderij, melkveehouderij, glastuinbouw en overige opengrondsteelten. Daarnaast is er een kwalitatieve monitor uitgevoerd, waarin zes sectoren zijn bevraagd naar hun ambities voor de toekomst en of zij vonden dat de sector op weg was om deze ambities te bereiken.

Systeeminnovaties

De tweede monitor bestaat ook weer uit een kwantitatieve monitor met cijfers van de verschillende landbouwsectoren. De kwalitatieve monitor is dit keer anders van opzet. Nu is het uitgangspunt na te gaan in hoeverre een aantal geselecteerde systeeminnovaties bijdragen aan de duurzaamheid binnen de landbouw. Deze systeeminnovaties zijn: duurzame stallen, mestvoeringssystemen en functionele agrobiodiversiteit. Resultaten van zowel de kwantitatieve als de kwalitatieve monitor zullen ook worden gebruikt voor de rapportage over de voortgang 'toekomstvisie op de veehouderij'.

De monitor wordt samengesteld door het Planbureau voor de Leefomgeving en Wageningen UR, met bijdragen van een aantal sectordeskundigen van onder andere het Centrum voor Landbouw en Milieu. Het is de bedoeling dat deze monitor in de zomer van 2010 gereed zal zijn, zodat de Minister van LNV deze dan kan aanbieden aan de Tweede Kamer.

Contact: jennie.vanderkolk@wur.nl

Betrokkenheid burgers bij natuur leidt niet altijd tot draagvlak beleid

Het feit dat mensen aandacht schenken aan de natuur en geld geven aan natuurbeschermingsorganisaties, betekent niet dat het natuurbeleid draagvlak heeft en dat mensen betrokken zijn bij het natuurbeleid en het natuurbeheer. Dat concluderen onderzoekers van Wageningen UR in de studie 'Burgers, beleid en natuur'.

Verschillende visies op natuur

Betrokken mensen hoeven het beleid niet altijd te steunen en andersom ook niet. In de studie belichten diverse onderzoekers vanuit verschillende invalshoeken het thema draagvlak en betrokken-

heid. Zo maken ze onderscheid in mensen die hun betrokkenheid tonen in het betalen van geld of het knotten van wilgen, en in mensen die op andere wijze hun betrokkenheid tonen door bijvoorbeeld intensief te protesteren. Anderen zijn veel passiever in hun betrokkenheid en waardering voor de natuur. Daarnaast hebben mensen dan ook nog eens verschillende visies op natuur en natuurbeheer waardoor er diverse combinaties van visie, betrokkenheid en draagvlak bestaan.

Draagvlak is dynamisch en veranderlijk

Het is volgens de onderzoekers van belang om bij het plannen van beheer en het maken van

beleid, dit palet inzichtelijk te maken. Want draagvlak voor beleid of beheer onder de ene groep kan er toe leiden dat het beleid door een andere, eveneens relevante groep juist niet wordt geaccepteerd. De vraag is dan over wat voor draagvlak we het eigenlijk hebben: vraagt de overheid aan burgers een actievere rol als medebeslisser van natuur of wil de overheid liever dat ze geld geven of het beleid ondersteunen? De studie laat zien dat een eendimensionale benadering van het begrip draagvlak niet meer van deze tijd is en dat het dynamischer en veranderlijk is. /Geert

Symposium

Op 20 oktober j.l. is de studie tijdens het middagsymposium 'Natuurbeleid: verzet is betrokkenheid' bij het ministerie van LNV aangeboden aan SG André van der Zande. De deelnemers aan het symposium, voornamelijk beleidsmedewerkers, terreinbeheerders en onderzoekers zijn samen nagegaan hoe burgers en beleid elkaar kunnen vinden bij de uitvoering van het natuurbeleid. Aan het eind van de middag constateerden de deelnemers dat het beleid een ander beeld heeft bij betrokkenheid dan de burger zelf. Het gaat de burger bijvoorbeeld niet om de Ecologische Hoofdstructuur die er voor de planten en de dieren is, maar meer om de Groene Hoofdstructuur waar het 'genieten van natuur en landschap' belangrijk is.

Meer informatie:

Elands, B.H.M. & E. Turnhout (red). 2009. *Burgers, beleid en natuur: tussen draagvlak en betrokkenheid*. WOT Natuur & Milieu, Wageningen. WOT-studie 9.

Contact: birgit.elands@wur.nl

Natuur vanuit de lucht

De natuur in Nederland is op een zinvolle manier te monitoren met behulp van luchtfoto's in combinatie met andere ruimtelijke informatie. Dat is de conclusie van de studie 'Verfijning van de Basiskaart Natuur'. In deze studie hebben onderzoekers gekeken of de vegetatieklassen van de Basiskaart Natuur verder zijn onder te verdelen op basis van vegetatiestructuurtypen. De Basiskaart Natuur geeft aan waar welke natuur ligt.

Actueel bestand van de natuur

De Basiskaart Natuur (BKN) is een actueel bestand van de natuur in Nederland. In het onderzoek is gekeken of een verdere verfijning van de klasse duinen, strand en zandplaten op basis van luchtfoto's en het Actueel Hoogtebestand Nederland mogelijk is. De verfijning van

die klasse heeft op basis van luchtfoto's geleid tot een onderverdeling in kaal duingebied, water in duingebied en begroeid duingebied. Die laatste is dan weer verdeeld in duinen met een vegetatie lager dan 1 meter, met een vegetatie tussen de 1 en 3 meter en met een vegetatie hoger dan 3 meter. Door de Basiskaart Natuur te combineren met de hoogtekaart van Nederland zijn deze vegetatiestructuren goed te onderscheiden.

Natuurklassen verfijnen

Volgens de onderzoekers heeft de studie aangetoond dat er goede mogelijkheden zijn om met behulp van het Actueel Hoogtebestand Nederland andere BKN-natuurklassen zoals bos, heide, stuifzanden en rietmoerassen verder onder te verdelen. Zo denken de onderzoekers dat er mogelijkheden zijn om kale plekken in het bos te identificeren en er wellicht ook een onderscheid

te maken is in 'productiebos' (eenvormig, rijen bomen) en meer 'natuurlijk bos'. Ook denken ze dat er een onderscheid te maken is tussen heide en opslag in de heidegebieden. Dat alles zou het namelijk relatief eenvoudig maken om te volgen of het natuurbeheer leidt tot de gewenste natuurklassen. /Geert

Meer informatie:

G.W. Hazeu et al., 2009. *Verfijning van de Basiskaart Natuur; Segmentatie van luchtfoto's en het gebruik van het Actueel Hoogtebestand Nederland in duingebieden*. Wageningen, WOT Natuur & Milieu. WOT-rapport 102.

Contact: gerard.hazeu@wur.nl

Investeren in relevante kennis; onderzoeksplannen voor 2010 van de WOT N&M

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) heeft in 2007 met Wageningen UR een overeenkomst gesloten om "de voor planbureautaken relevante expertise van DLO structureel in stand te houden, om zo het jaarlijkse werkprogramma nu en in de toekomst adequaat te kunnen uitvoeren". Dit is nog niet zo'n eenvoudige opgave. Hoe bepaal je wat relevante expertise is? En wat staat er in het toekomstige werkprogramma van het PBL?

Kennisontwikkeling

Omdat het PBL kennis levert om het beleid van de rijksoverheid te ondersteunen, zal de kennisbehoefte volgen uit de ontwikkelingen in het beleid. En dat beleid is niet altijd voorspelbaar. Dat alleen al was voldoende reden voor PBL en de WOT N&M om begin 2009 met een aantal deskundigen om tafel te gaan zitten, met als doel de meerjarige kennisbehoefte in kaart te brengen. Een vooraf opgestelde notitie met de belangrijkste beleidsthema's op het gebied van natuur,

landbouw en landschap vormde de input. Als vervolg op deze strategische bijeenkomst gingen duo's aan de slag om elk thema uit te werken in onderzoeksvoorstellen. Dit heeft uiteindelijk geresulteerd in een meerjarenprogramma voor de kennisontwikkeling. Voor 2010 zijn de plannen concreet uitgewerkt, en voor 2011 en 2012 zijn indicaties gegeven, vooral voor onderzoek dat in één jaar niet af te ronden is.

Raamwerk voor onderzoeksthema's

De volgende thema's vormen het raamwerk:

- Nationale terrestrische biodiversiteit en ecosysteemdiensten
- Mondiale biodiversiteit
- Aquatische biodiversiteit en visserij
- Landbouw, natuur en Europa
- Milieudruk en beleidsopties
- Landschap en landelijk gebied
- Bestuur en samenleving
- Handelsketens en footprint biodiversiteit
- Kosten/baten natuur en landschap
- Infrastructuur modellen en data

Kennis voor wettelijke producten

Het uiteindelijke doel van de kennisontwikkeling is om de rijksoverheid te voorzien van de juiste informatie via de wettelijke producten en ad-hoc adviezen van het PBL. Aan enkele van deze producten levert de WOT N&M in 2010 een bijdrage. De bekendste zijn de Natuurbalans, de Milieubalans en de Natuurverkenning. Daarbij wordt geput uit de onderzoeksresultaten die in 2008 en 2009 zijn gerealiseerd. De Natuurbalans zal onder meer aandacht besteden aan de EU-biodiversiteitsdoelstellingen 2010, en de mid-term review van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). De Natuurverkenning verschijnt begin 2011 maar levert ook tussentijdse informatie op. Hier gaat het onder meer over realisatie en effect van de Ecologische Hoofdstructuur en Natura 2000 in 2040, en over Ecosysteemdiensten.

Contact: paul.hinszen@wur.nl

Compendium voor de Leefomgeving in de lucht

Het Planbureau voor de Leefomgeving, het Centraal Bureau voor de Statistiek en Wageningen UR hebben op 11 december j.l. het nieuwe Compendium voor de Leefomgeving gelanceerd. De website geeft informatie over de actuele kwaliteit van milieu, natuur en landschap, en ruimte in Nederland. Hij ontsluit gegevens van een groot aantal kennisinstellingen.

Het Compendium voor de Leefomgeving geeft antwoord op diverse vragen. Als ergens wordt gebouwd in Nederland, wordt het landschap dan niet aangetast? Hoe staat het met de luchtkwaliteit? En hoe gaat het met de natuur? Discussies over deze onderwerpen hebben baat bij feiten en cijfers. Cijfers die ons vertellen welke ruimtelijke ontwikkelingen er zijn. Cijfers die ons vertellen wat de milieukwaliteit is en welke veranderingen in de natuur optreden.

Meer dan 900 indicatoren

Op de website staan meer dan 900 indicatoren die elk naast statistische gegevens ook veel achtergrondinformatie geven. De informatie op de website beslaat vele vakgebieden: van afvalproblematiek tot klimaatverandering en van biodiversiteit tot bereikbaarheid. Voorwaarde voor de opname van informatie in het Compendium voor de Leefomgeving is wetenschappelijke onderbouwing. Het schaalniveau van de informatie is veelal nationaal. In enkele gevallen ook regionaal of Europees, als dit een meerwaarde heeft voor besluitvorming op nationaal niveau.

Betekenisvolle informatie

De informatie wordt gepresenteerd in de vorm van indicatoren: ruwe meetgegevens samengevat tot relevante, betekenisvolle informatie. De indicatoren tonen trends of ruimtelijke

beelden en vergelijken deze waar mogelijk met beleidsdoelen. De actualiteit en kwaliteit van de gegevens staan voorop. De actualisatie vindt plaats op basis van databeschikbaarheid en de kwaliteit wordt getoetst door vakdeskundigen. Het Compendium voor de Leefomgeving ontsluit informatie van het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Wageningen UR, het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM), Senter-novem, Rijkswaterstaat en vele anderen.

Meer informatie:

www.compendiumvoordeleefomgeving.nl